

Значението като спектър от локални съгъстявания в полето на човешките преживявания

Виолетка Атанасова Костова

Visual Information in Constructional Development-processing: In the paper it is presented some fundamental principles in synergetics and it is drawn up a hypothesis of the sinn of the language symbol.

Key words: principles in synergetics, sinn, language symbol

ВЪВЕДЕНИЕ

Съвременното общество е подложено на мощното информационно въздействие от страна на случващото се в семейството и на улицата, на телевизионния екран и в преодоляващия всякакви граници Интернет. Липсата на достатъчно добро познание за структурата и принципите на функциониране на механизма на разбирането на езиковия знак прави колкото неуправляем, толкова и непредсказуем резултата от въздействието на последните. Разгледан от тази гледна точка, всеки опит за решаване на проблем, свързан с естествения език и с механизма на разбиране на езиковия знак е от изключителна важност, защото е свързан с бъдещото развитие на човека и човешката общност.

Резултатите от теоретичните и емпирични изследвания в областта на психолингвистиката [3,9,13], показват, че този проблем не може да бъде решен само с инструментариума на психологията, лингвистиката и психолингвистиката. Той възниква на границата между философията [1,10,15], психологията [11,14], културологията [6,8] и математиката [7,12] – факт, който налага използването на синергетичен подход на изследване [4,5].

Целта на изследването е да се представят основанията за създаването на синергетичен модел на организацията на механизма на разбиране на езиковия знак.

1. Синергетиката – съвременна методология за междудисциплинарни изследвания

Специфичен белег на съвременното научно познание е разчупването на сковаващите рамки на каузално-механистичната парадигма и въвеждането на качествено нов, синергетичен модел на изследване на света – виж Таблица 1.

Таблица 1. Основни презумпции на каузално-механистичната и синергетичната парадигма

Синергетична парадигма (теория на самоорганизиращите се системи)	Каузално - механистична парадигма
1. Вселената е сложно организирана цялост, подчинена на основните принципи на развитието;	1. Светът е двуполусен – на единия полюс стои активният субект, а на другия – пасивният обект;
2. Вселената е сложна самоорганизираща се система – отворена, нелинейна, притежаваща свойството да формира и използва памет от предшествящ опит;	2. Светът е механизъм, който следва обратими във времето фундаментални закони (т.е. светът няма свои собствени, вътрешни, цели);
3. Наблюдателят (Аз-ът) е интегрална част на Вселената (Наблюдаваното) – той е сътворец на случващото се около него.	3. Аз-ът е Наблюдател – единственото валидно знание е това, което може да се докаже логически или да се регистрира от сетивата на действащия субект.

Терминът “синергетика” (от гр. съвместно действие) означава нова интердисциплинарна научна област, изучаваща процесите на възникване и еволюция на пространствено-времеви структури. За основоположници на

синергетиката се приемат Херман Хакен (немски физик-теоретик), Иля Пригожин (белгийски химик-математик, Нобелов лауреат за 1977 г.), Сергей Павлович Курдюмов (руски физик-математик).

Основни понятия в синергетиката

Теорията на всяка наука се основа на един неголям набор от аксиоматични представи (интуиции), които не могат да бъдат определени строго логически, но се използват при дефинирането на почти всички останали понятия, влизащи в нейния понятиен апарат. Основните синергетични понятия, които имат отношение към нашето изследване са:

Система - всяко множество от обекти, което притежава изразено системно свойство (или свойства). Под системно свойство ще разбираме такова свойство, което: 1) не е свойство на нито един от елементите на системата, 2) не може да се изведе от свойствата на частите на системата;

Организация - процес, при който от околната среда в системата постъпват определени указания (инструкции) и възникващите или съществуващите в нея структури се съобразяват с тях: организацията има два аспекта – структура (инвариантната подреденост на системата) и програма (променливата подреденост на системата);

Механизъм - специфична форма на организация, осигуряваща взаимодействието на породилата я система с нейните подсистеми или със системите, в които самата тя е включена;

Дисипация - термин за означаване на съвременната теоретична представа, че разсейването на енергия, вещество или информация в една отворена, нелинейна система може да бъде не само източник на ентропия, но и механизъм за пораждаване на нови структури и въвеждане на нов ред в пространството на състоянията на самоорганизиращите се системи;

Дисипативна система - отворена система, способна да свива фазовото си пространство;

Дисипативна структура - относително устойчиво състояние на самоорганизиращата се система, което отразява връзките на системата с обкръжаващата я среда;

Атрактор (от лат. *attractus* – привличам към себе си) - подобласт на фазовото пространство на нелинейната динамична система, която притежава силата да привлича фазовите траектории на системата.

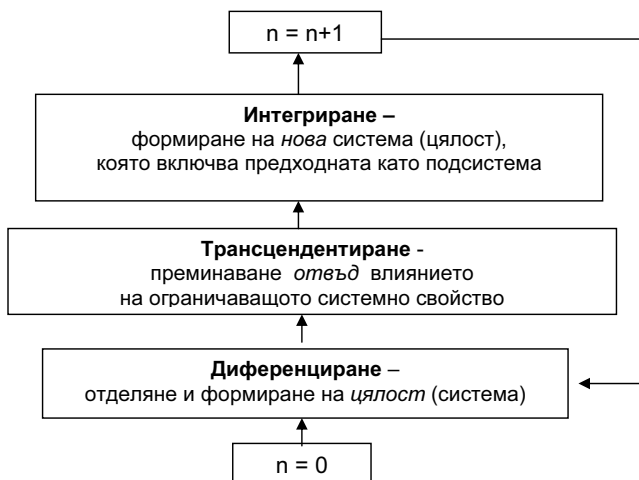
Основни тези в синергетичната парадигма

Резултатите от теоретичните изследвания върху механизма на функциониране на самоорганизиращи се системи дават основание да се направи извода:

1. Дисипативните системи в процеса на своето развитие се организират и управляват от структури атрактори (С-атрактори), изпълняващи ролята на идеални стратегии за развитие – т.е. развитието на дисипативните системи се определя НЕ само от тяхното *минало* (Платон), но и от тяхното *бъдеще* (Аристотел);

2. Самоорганизиращите се системи са еволюиращи цялости, подчинени на основните принципи на развитието - *принципът на повторемостта*, *принципът на полярността*, *изоморфният принцип*, *йерархичният принцип*, *колебателният принцип*, *принципът на причинно-следствената връзка*;

3. Самоорганизиращите се системи следват тристъпков алгоритъм на развитие, оставайки конгруентни на съдържащата се в тях структура от атрактори (идеални стратегии за еволюция) - Блок-схема 1.

Блок-схема 1. Тристъпков алгоритъм на развитието

Идеята за съществуване на специфични информационни структури, които не позволяват на самоорганизиращите се системи да еволюира отвъд определените от конкретното системно свойство граници може да се открие в концепцията на Карл Г. Юнг за *архетипите на колективното несъзнавано*, в концепцията на Рупърт Шелдрейк за *морфичните полета и морфичния резонанс* [16:108-128], в концепцията на Станислав Гроф за *СОЕХ-системите* (динамични системи кондензиран опит) [2], в концепцията на Стивън Пинкър за *езиковия инстинкт* [13].

2. Действен подход и структурно-функционално-генетичния подход на изследване

Действеният подход на изследване се основава на три взаимно допълващи се идеи. Първата акцентира взаимната обусловеност на структура и функция: *не само функцията зависи от структурата, но и структурата зависи от функцията*. Втората подчертава значимостта на начина на живот на субекта за цялостния процес на неговото развитие: *пряко или косвено начинът на живот има определена роля в единното развитие на структура и функция, като влиянието на начина на живот върху структурата се опосредства от функцията*. Третата откроява тенденцията за промяна на съотношението структура-функциониране в полза на функционирането: *разгръщането на еволюционния ред следва тенденция на непрекъснато увеличаване на сложността на организация на психичното* [14]. И в крайна сметка способства за развитието на структурно-функционално-генетичния подход на изследване.

Концепцията за дейността е ценна с това, че:

1. Извежда на преден план сложните взаимоотношения между структура и функция и акцентира доминиращата роля на функцията в еволюцията на живото;
2. Постулира съществуването на две взаимно предполагащи се и взаимно пораждащи се страни на човешкото битие: предметната реалност и нейните идеализирани форми, от една страна, и дейността на субекта, включваща както външните, така и вътрешните процеси, от друга (Схема 1);
3. Обосновава опосредстващата (и интегриращата) функция на психическия образ във функционалната единица на дейността.

Схема 1. Пръстеновидна динамика у функционалната единица - "Субект - дейност - обект"

3. Естественият език и езиковият знак в светлината на синергетичната парадигма

Знакът¹ е средство за осъществяване на обмен между вътрешния свят на носителя на психика и обкръжаващата го среда (Схема 1). В контекста на теорията на самоорганизиращите се системи, той може да се дефинира като сложно организирана цялостност с две лица:

Означаемо – значение (*sinn*²), дълбинната психична същност на знака (основата на айсберг), което може да бъде и лично оцветявано;

Означаващо – непсихична същност (върхът на айсберга), която може да се регистрира със сетивата (зрение, слух, мирис, вкус, докосване).

Схема 2. Структура на знак

Езиковият знак е основната функционална единица на естествения език (Схема 2). Значението, в най-общ план, може да се разглежда като относително устойчив продукт на индивидуалното и обществено-историческото развитие на човека, като психично образуване, което съхранява в кондензиран вид (под формата на умение, норма на поведение или знак) определена специфична характеристика на взаимодействието на човека (и/или човешката общност) със заобикалящата го среда.

Интерпретирани в контекста на теорията на самоорганизиращите се системи:

¹ Знакът е всеки сетивно възприеман обект, който представя друг обект и носи информация на възприемащия за този друг обект;

² Г.Фреге. Смысл и значение <http://www.kant.narod.ru/frege1.htm>

■ Системата от значения може да се дефинира като спектър от локални съгъствания (С-атрактор) в полето на споделените (колективни) преживявания и осъзната житейска опитност у носителя на психика;

■ Процесът на означаване - като похват на носителя на психика за квантуване (пакетиране) и подреждане на колективното пространство на преживяванията на човешката общност и за осигуряване на общуването и комуникацията в човешката общност.

Обобщавайки казаното дотук можем да заключим:

1. Естественият език е сложна самоорганизираща се система от езикови знаци - *обективирани фрагменти на дълбинната система от значения*, принадлежаща на културното пространство на човечеството и/или на конкретната човешка общност;

2. Всеки естествен език е сложна, йерархично организирана система от относително независими езикови знаци с два аспекта: *означаващо* - законосител (непсихична същност, пасивен аспект) и *означавано* - значение (дълбинна психична същност, активен аспект);

3. *Механизмът на разбирането на знак* е сложна самоорганизираща се система, подчинена на основните принципи на развитието - принципът на повторемостта, принципът на полярността, изоморфният принцип, йерархичният принцип, колебателният принцип, принципът на причинно-следствената връзка.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Аршинов В. И., В. Г. Буданов. Роль синергетики в формировании новой картины мира, 2005 <http://www.reflexion.ru/Library/Arschinov2005.doc/>

[2] Гроф С. Психология на бъдещето, С., 2000 – 495 с.

[3] Залевская А. А. Введение в психолингвистику, М., 2000 – 382 с.

[4] Князева Е. Н., С.П.Курдюмов. Антропный принцип в синергетике <http://spkurdyumov.narod.ru/Antr.htm/>

[5] Князева Е. Н. Синергетически конструируемый мир <http://spkurdyumov.narod.ru/KnyazevaElena.htm/>

[6] Князева Е.Н. Синергетический вызов культуре <http://spkurdyumov.narod.ru/Obrazo1/knyazeva.htm/>

[7] Костова В. А. *Симуляционно моделиране на динамиката на разбирането на знака*, сб. Психологията пред предизвикателството на новото време, (Трета конференция по психология, Варна), Т.3, 2006, с. 253-260 (ISBN 954-9996-40-9)

[8] Костова В. А. *Езикът и метафората – фактори за формиране на образа на света у човека*, сб. В огледалния свят на езика и културата, 2007, с.143-164 (ISSN 978-954-8190-54-1)

[9] Костова В. А. Психоневросемиотрически модел и симулиране на динамиката на разбирането на знака, РУ, 2007 – 174 с. (ISSN 978-954-712-377-9)

[10] Курдюмов С. П. Математические предвестники единства <http://spkurdyumov.narod.ru/StatSpkurdyumova.htm/>

[11] Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность – В: Избранные произведения, 1983–262 с.

[12] Налимов В. В. Вероятностная модель языка, АН СССР, М., 1979 - 303 с.

[13] Пинкър С. Езиковият инстинкт. Как умът създава езика, 2007 – 591 с.

[14] Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии, 2000

<http://www.psylib.ukrweb.net/books/rubin01/index.html/>

[15] Степин В. С. Универсальный эволюционизм – основа современной картины мира <http://kosilova.textdriven.com/narod/studia4/meluhin/11stepin.htm/>

[16] Шелдрейк Р. Повторното раждане на природата, С., 1997 – 265 с.

[17] Фреге Г. Смысл и значение. <http://www.kant.narod.ru/frege1.htm/>

За контакти: Виолетка Атанасова Костова, РУ “Ангел Кънчев”, ФПНО, E-mail: vkostova@ru.acad.bg

Докладът е рецензиран.